

Upotrebljivost knjige olakšana je i *indeksima* (str. 97—135), koje je izradila B. van Ginneken-van de Kastele, i to indeksom slova i imena na vodenim znakovima, indeksom nekih dodatnih tipova, nadnevaka i znakova koji dolaze zajedno s vodenim znakovima sidra, konkordancijom objavljenih izvora vodenih znakova, popisom tiskanih djela s vodenim znakovima sidra, popisom rukopisa iz kojih su uzeti vodeni znakovi. Lako pronalaženje pojedinih tipova omogućuju i stilizirani oblici sidra na vrhu svake tabele, koji su ujedno u pregledu doneseni i na kraju knjige.

Knjiga V. Mošina od velike je praktične vrijednosti knjižničarima, arhivistima i istraživačima, koji mogu na temelju usporedbe s ovim veoma raširenim vodenim znakom u obliku sidra, što se pojavljuje na papiru od 1376. do 1827. godine, datirati nedatirane rukopise. S metodološkog stajališta njezina je važnost što ova zbirka vodenih znakova pruža obilnu građu za klasifikaciju različitih tipova i varijanti, a to je od temeljnog značenja za datiranje, uključujući tu i vrijeme dok traje zaliha papira u određenom kraju.

J. Kolanović

LAMBERTO DONATI, BIBLIOGRAFIA DELLA MINIATURA, Biblioteca di bibliografia italiana LXIX, Leo S. Olschki editore, Firenze, MCMLXXII, 2 vol, str. X + 1214. Lire 35.000.

Potreba koja se više-manje posvuda dugo osjećala i izražavala na raznim stranama za jednom monografijom koja bi sustavno obuhvatila bibliografiju svih važnijih knjiga, časopisa, rasprava i članaka posvećenih problematici minijature, šireg ne samo političkog, kulturnog i geografskog područja nego i vremenskog razdoblja, konačno je u dobroj mjeri zadovoljena knjigom L. Donatija. Na ovaj ambiciozni pothvat autor se odlučio prije više godina, potaknut ne samo spomenutom potrebom nego i činjenicom da je često nemoguće govoriti o minijaturi jednog naroda ili kulturnog područja bez poznavanja minijature susjednih naroda i njihove kulture. Izrazit primjer za to imamo u našoj Dalmaciji, koja je — što se kulture tiče — dobrim dijelom bila uvjetovana situacijom u susjednoj Italiji, a takvih bi se primjera moglo navesti bezbroj. Jer minijatura je — kao uostalom i druge vrste likovne umjetnosti — bez posebnih poteškoća mogla prelaziti često nepremostive državne i političke granice pojedinih naroda povezujući ih u jedinstvenu kulturnu sredinu. Tako je Lamberti svojom knjigom obuhvatio najvažnija djela, rasprave i članke koji obrađuju minijaturu od samih njezinih početaka, i to na području cijele Evrope i sredozemnog područja, uključujući tu hebrejsku, sirijsku, palestinsku, sinajitsku, koptsku, mozarapsku, etiopsku, armensku i tursku minijaturu. A tematika koja je tom literaturom dotaknuta obuhvaća najrazličitija područja ljudske djelatnosti i omogućava prilično detaljan uvid u srednjovjekovni način života, od poljodjelstva i glazbe do astrologije i liturgije. Zato je ova knjiga namijenjena ne samo stručnjacima koji proučavaju minijaturu kao sastavni dio povijesti umjetnosti — njima je u stvari prvotno i namijenjena — nego i svima koji se bave složenom problematikom prošlih vremena.

Lambertijevo djelo podijeljeno je u devet odsjeka, i to: 1. minijatura općenito, bez obzira na vrijeme, škole, tip itd. (str. 1—8); 2. minijatura određene epohe, kao što je npr. antiki svijet, rano kršćanstvo, srednji vijek, renesansa itd. (9—26); 3. minijatura pojedinih škola (27—158); 4. djela koja se odnose na pojedine minijature (159—278); 5. minijature podijeljene prema ikonografskom tipu (279—919); 6. djela različitog sadržaja koja obrađuju odnos minijature prema drugim vrstama umjetnosti (920—1004); 7. djela o iluminiranim rukopisima u posjedu raznih biblioteka i zbirki (1005—1084); 8. ilumi-

nirani rukopisi poznati pod imenom neke značajnije osobe svog vremena (1085—1167), i konačno: 9. literatura koja se odnosi na pojedine izložbe minijatura, donesena topografskim i kronološkim redom (1168—1211).

Već iz ovog sumarnog pregleda lako je uočiti svu složenost problematike s kojom je autor bio suočen pri sastavljanju ovog djela, koje obuhvaća 17.000 naslova posvećenih minijaturi u najširem značenju. Posebnu poteškoću su mu predstavljali problemi geografske i političke naravi oko atribucije pojedinih rukopisa nekom narodu čije su političke granice u toku stoljeća pretrpjele znatnije promjene, ili raznim međusobno vrlo bliskim i srodnim školama, kao što su npr. flamanska i nizozemska. Autor je tu teškoću nastojao riješiti kako je najbolje znao i umio.

Po sebi se razumije da ovako opsežno i složeno djelo nije moglo proći bez određenih nedorečenosti i nedostataka sadržajne ili tehničke naravi. U prikupljanju ovako golemog gradiva autor, naravno, nije uvijek mogao imati u rukama sva djela, pa ponekad nije bio u stanju navesti točan broj stranica od kojih se svako od njih sastoji, što bi, bez sumnje, veoma korisno poslužilo čitaocima a ujedno još više doprinijelo znanstvenoj vrijednosti ove bibliografije. Premda se, osim toga, autor trudio da bude što iscrpniji, po sebi se razumije da nije mogao baš sve navesti što je kod pojedinih naroda, posebno manjih, o tom predmetu napisano. Već samo praćenje takve literature predstavlja svojevrstan problem, posebno ako se ima na umu da gotovo svakog dana na tako širokom području iziđe poneki članak ili knjiga koja bi zaslužila da bude uvrštena u ovu bibliografiju. Tako je autor od trenutka predaje rukopisa svoje knjige u tisak do danas skupio više stotina naslova koje kani objaviti u posebnom dodatku.

Prigovor se može staviti tehničkoj opremi Donatijeve knjige, koja obuhvaća dva pozamašna sveska. Umjesto rimskih ili arapskih brojeva svesci su označeni s jednom, odnosno s dvije ne odveć uočljive zvjezdice, što svakako predstavlja poteškoću u njihovom citiranju. No, usprkos ovim malim nedostacima, koji su u jednom takvom pothvatu gotovo neizbježni, sasvim je sigurno da je Donatijeva knjiga dosad najbolja i najkompletnija bibliografija posvećena minijaturi, te kao takva nezaobilazna u bilo kojem ozbiljnijem proučavanju minijature.

S. Kراسić

V. SAVIĆ, V. ERCEG, E. HADŽIĆ, H. HASANDEDIĆ, S. IVANKOVIĆ, E. MARIĆ, M. ŠTAMBUK, VODIČ KROZ FONDOVE I ZBIRKE ARHIVA HERCEGOVINE, Izd. Arhiva Hercegovine Mostar, sveska 1, Mostar 1973, str. XIV + 210.

Koncem kolovoza god. 1973. Arhiv Hercegovine objavio je *Vodič kroz fondove i zbirke Arhiva*. Vodič je djelo navedenih autora, zatim članova redakcije [str. II] i svih radnika »koji su do sada radili u Arhivu jer su — ističe se u uvodnim napomenama — doprinijeli obavljanju posla na Vodiču« [str. IX]. Budući da je vodič jednog arhiva najvažnije djelo same ustanove i budući da do sada nijedan arhiv u BiH, koliko smo informirani, nije objavio vodič kroz fondove i zbirke svog arhiva, treba odati priznanje radnicima Arhiva Hercegovine i autorima *Vodiča* na planu, radu, poteškoćama i uspjehu koji su postigli objavljivanjem *Vodiča kroz fondove i zbirke Arhiva Hercegovine*.

Prvu knjigu izdanja Arhiva Hercegovine Mostar možemo promatrati po sadržaju same knjige [str. III—VII] i knjigu kao cjelinu.

Kad promatramo *Vodič kroz fondove i zbirke Arhiva Hercegovine* preko sadržaja, može se uočiti podjela knjige na tri dijela. U prvom dijelu nalaze se *Uvodne napomene* [str. IX—XI] i *Istoriijat Arhiva Hercegovine Mostar*